

Postanowienie z dnia 14 lutego 2007 r.

III SK 20/06

Niedopuszczalna jest rejestracja stowarzyszenia o nazwie „Związek Jedności Narodowości Śląskiej - Stowarzyszenie Osób Deklarujących Przynależność do Narodowości Śląskiej” (art. 14 ustawy z dnia 7 kwietnia 1989 r. - Prawo o stowarzyszeniach, jednolity tekst: Dz.U. z 2001 r. Nr 79, poz. 855 ze zm. w związku z art. 2 ust. 1 ustawy z dnia 6 stycznia 2005 r. o mniejszościach narodowych i etnicznych oraz o języku regionalnym, Dz.U. Nr 17, poz. 141 ze zm.).

Przewodniczący SSN Kazimierz Jaśkowski (uzasadnienie), Sędziowie SN: Zbigniew Myszkowski, Andrzej Wróbel (sprawozdawca).

Sąd Najwyższy, po rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym w dniu 14 lutego 2007 r. sprawy z wniosku Związku Ludności Narodowości Śląskiej - Stowarzyszenia Osób Deklarujących Przynależność do Narodowości Śląskiej w Katowicach o wpis, na skutek skargi kasacyjnej wnioskodawcy od postanowienia Sądu Okręgowego w Katowicach z dnia 5 lipca 2006 r. [...]

o d d a l i ł skargę kasacyjną.

U z a s a d n i e n i e

I Przedmiot postępowania

1) Przedmiotem postępowania jest wniosek o rejestrację, polegającą na wpisie do Krajowego Rejestru Sądowego, stowarzyszenia o nazwie „Związek Ludności Narodowości Śląskiej - Stowarzyszenie Osób Deklarujących Przynależność do Narodowości Śląskiej”.

II Podstawy prawne rozstrzygnięcia

2) Na szczeblu prawa europejskiego przede wszystkim w sprawie stosuje się art. 11 Konwencji o Ochronie Praw Człowieka i Podstawowych Wolności sporządzonej w Rzymie dnia 4 listopada 1950 r. (Dz.U. z 1993 r. Nr 61, poz. 284 ze zm. - dalej: Konwencja). Konwencja ta ma pierwszeństwo przed ustawą (art. 91 ust. 2 Konstytu-

cji Rzeczypospolitej Polskiej - dalej: Konstytucja). Ten przepis Konstytucji stanowi, że umowa międzynarodowa ratyfikowana za uprzednią zgodą wyrażoną w ustawie ma pierwszeństwo przed ustawą, jeżeli ustawy tej nie da się pogodzić z umową. Umowa ta została ratyfikowana bez zgody Sejmu wyrażonej w ustawie, gdyż przed dniem wejścia w życie obecnie obowiązującej Konstytucji (17 października 1997 r.) prawo nie przewidywało tego trybu ratyfikacji umowy międzynarodowej. Mimo to przepis art. 91 ust. 2 Konstytucji odnosi się do powołanej Konwencji na mocy przepisów przejściowych Konstytucji. Według jej art. 241 ust. 1 „umowy międzynarodowe ratyfikowane dotychczas przez Rzeczpospolitą Polską na podstawie obowiązujących w czasie ich ratyfikacji przepisów konstytucyjnych i ogłoszone w Dzienniku Ustaw, uznaje się za umowy ratyfikowane za uprzednią zgodą wyrażoną w ustawie i stosuje się do nich przepisy art. 91 Konstytucji, jeżeli z treści umowy międzynarodowej wynika, że dotyczą one kategorii spraw wymienionych w art. 89 ust. 1 Konstytucji”. Przepis art. 89 ust. 1 pkt 2 dotyczy zaś wolności, praw i obowiązków określonych w Konstytucji (w tym przypadku chodzi o art. 58 konstytucji, o czym niżej w pkt 5 uzasadnienia).

3) Przepis art. 11 Konwencji stanowi, że 1. każdy ma prawo do swobodnego, pokojowego zgromadzania się oraz do swobodnego stowarzyszania się, włącznie z prawem tworzenia związków zawodowych i przystępowania do nich dla ochrony swoich interesów, 2. wykonywanie tych praw nie może podlegać innym ograniczeniom niż te, które określa ustawa i które są konieczne w społeczeństwie demokratycznym z uwagi na interesy bezpieczeństwa państwowego lub publicznego, ochronę porządku i zapobieganie przestępstwu, ochronę zdrowia i moralności lub ochronę praw i wolności innych osób. Przepis ten nie stanowi przeszkody w nakładaniu zgodnych z prawem ograniczeń w korzystaniu z tych praw przez członków sił zbrojnych, policji lub administracji państwowej.

4) Konwencja ramowa o mniejszościach narodowych sporządzona w Strasburgu dnia 1 lutego 1995 r., ratyfikowana przez Polskę (Dz.U. z 2002 r., Nr 22, poz. 209 dalej: Konwencja ramowa) stanowi, że: „Art. 3.1. Każda osoba należąca do mniejszości narodowej ma prawo do swobodnej decyzji o traktowaniu jej jako osoby należącej bądź też nienależącej do takiej mniejszości, a wybór taki lub korzystanie ze związanych z tym wyborem praw nie pociągnie za sobą jakichkolwiek niekorzystnych skutków. 2. Osoby należące do mniejszości narodowych mogą korzystać z praw i wolności wynikających z zasad zawartych w niniejszej konwencji ramowej indywidualnie, jak też wspólnie z innymi”.

Konwencja ta została ratyfikowana za uprzednią zgodą wyrażoną w ustawie (Dz.U. z 2000 r. Nr 50, poz. 579), ma zatem pierwszeństwo przed ustawami krajowymi (zob. art. 91 ust. 2 Konstytucji powołany w pkt 2 uzasadnienia oraz art. 40 powołanej w pkt 8 uzasadnienia ustawy o mniejszościach narodowych).

5) W relewantnym zakresie Konstytucja stanowi, że:

„Art. 3. Rzeczpospolita Polska jest państwem jednolitym.

Art. 6. 1. Rzeczpospolita Polska stwarza warunki upowszechniania i równego dostępu do dóbr kultury, będącej źródłem tożsamości narodu polskiego, jego trwania i rozwoju.

Art. 35. 1. Rzeczpospolita Polska zapewnia obywatelom polskim należącym do mniejszości narodowych i etnicznych wolność zachowania i rozwoju własnego języka, zachowania obyczajów i tradycji oraz rozwoju własnej kultury.

2. Mniejszości narodowe i etniczne mają prawo do tworzenia własnych instytucji edukacyjnych, kulturalnych i instytucji służących ochronie tożsamości religijnej oraz do uczestnictwa w rozstrzygnięciu spraw dotyczących ich tożsamości kulturowej.

Art. 58.1. Każdemu zapewnia się wolność zrzeszania się.

2. Zakazane są zrzeszenia, których cel lub działalność są sprzeczne z Konstytucją lub ustawą. O odmowie rejestracji lub zakazie działania takiego zrzeszenia orzeka sąd.

3. Ustawa określa rodzaje zrzeszeń podlegających sądowej rejestracji, tryb tej rejestracji oraz formy nadzoru nad tymi zrzeszeniami.

Art. 83. Każdy ma obowiązek przestrzegania prawa Rzeczypospolitej Polskiej”.

6) Według powołanego w skardze kasacyjnej art. 353¹ k.c. „strony zawierające umowę mogą ułożyć stosunek prawny według swego uznania, byleby jego treść lub cel nie sprzeciwiały się właściwości (naturze) stosunku, ustawie ani zasadom współżycia społecznego”.

7) Ustawa z dnia 7 kwietnia 1989 r. - Prawo o stowarzyszeniach (jednolity tekst: Dz.U. z 2001 r. Nr 79, poz. 855 ze zm.) stanowi, między innymi, że:

„Art. 1. 1. Obywatele polscy realizują prawo zrzeszania się w stowarzyszeniach, zgodnie z przepisami Konstytucji oraz porządkiem prawnym określonym w ustawach.

Art. 1. 2. Prawo zrzeszania się w stowarzyszeniach może podlegać ograniczeniom przewidzianym jedynie przez ustawy, niezbędnym do zapewnienia interesów

bezpieczeństwa państwowego lub porządku publicznego oraz ochrony zdrowia lub moralności publicznej albo ochrony praw i wolności innych osób.

Art. 8. 1. Stowarzyszenie podlega obowiązkowi wpisu do Krajowego Rejestru Sądowego, o ile przepis ustawy nie stanowi inaczej.

Art. 10. 1. 1. Statut stowarzyszenia określa w szczególności nazwę stowarzyszenia, odróżniającą je od innych stowarzyszeń, organizacji i instytucji.

Art. 14. Sąd rejestrowy odmawia zarejestrowania stowarzyszenia, jeżeli nie spełnia ono warunków określonych w ustawie”.

8) Według obowiązującej od dnia 1 maja 2005 r. ustawy z dnia 6 stycznia 2005 r. o mniejszościach narodowych i etnicznych oraz o języku regionalnym (Dz.U. Nr 17, poz. 141, powoływanej jako ustawa o mniejszościach narodowych):

Art. 2.1. Mniejszością narodową, w rozumieniu ustawy, jest grupa obywateli polskich, która spełnia łącznie następujące warunki: 1) jest mniej liczebna od pozostałej części ludności Rzeczypospolitej Polskiej; 2) w sposób istotny odróżnia się od pozostałych obywateli językiem, kulturą lub tradycją; 3) dąży do zachowania swojego języka, kultury lub tradycji; 4) ma świadomość własnej historycznej wspólnoty narodowej i jest ukierunkowana na jej wyrażanie i ochronę; 5) jej przodkowie zamieszkiwali obecne terytorium Rzeczypospolitej Polskiej od co najmniej 100 lat; 6) utożsamia się z narodem zorganizowanym we własnym państwie.

2. Za mniejszości narodowej uznaje się następujące mniejszości: 1) białoruską; 2) czeską; 3) litewską; 4) niemiecką; 5) ormiańską; 6) rosyjską; 7) słowacką; 8) ukraińską; 9) żydowską.

Art. 40. Do spraw objętych przepisami ustawy, które uregulowane są postanowieniami obowiązujących Rzeczpospolitą Polską ratyfikowanych za uprzednią zgodą wyrażoną w ustawie umów międzynarodowych, stosuje się postanowienia tych umów.

9) Zgodnie z ustawą z dnia 12 kwietnia 2001 r. - Ordynacja wyborcza do Sejmu Rzeczypospolitej Polskiej i do Senatu Rzeczypospolitej Polskiej (Dz.U. Nr 46, poz. 499 ze zm., powoływaną jako Ordynacja wyborcza):

Art. 133.1. W podziale mandatów w okręgach wyborczych uwzględnia się wyłącznie okręgowe listy kandydatów na posłów tych komitetów wyborczych, których listy otrzymały co najmniej 5% ważnie oddanych głosów w skali kraju.

2. Okręgowe listy kandydatów na posłów koalicyjnych komitetów wyborczych uwzględnia się w podziale mandatów w okręgach wyborczych, jeżeli ich listy otrzymały co najmniej 8% ważnie oddanych głosów w skali kraju.

Art. 134.1. Komitety wyborcze utworzone przez wyborców zrzeszonych w zarejestrowanych organizacjach mniejszości narodowych mogą korzystać ze zwolnienia list tych komitetów z warunku, o którym mowa w art. 133 ust. 1, jeżeli złożą Państwowej Komisji Wyborczej oświadczenie w tej sprawie najpóźniej w 5 dniu przed dniem wyborów. Wraz z oświadczeniem, o którym mowa w zdaniu pierwszym, komitet jest obowiązany przedłożyć dokument właściwego organu statutowego organizacji mniejszości narodowej potwierdzający utworzenie komitetu przez wyborców będących członkami tej organizacji.

2. Państwowa Komisja Wyborcza potwierdza niezwłocznie otrzymanie oświadczenia, o którym mowa w ust. 1. Potwierdzenie oświadczenia jest wiążące.

III Przebieg postępowania

10) Rozpoznawana sprawa, aczkolwiek jest oddzielnym postępowaniem w rozumieniu przepisów Kodeksu postępowania cywilnego, wiąże się ściśle ze sprawą rozpoznana przez Sąd Najwyższy dnia 18 marca 1998 r., I PKN 4/98 (OSNAPiUS 1995 nr 5, poz. 170). Przedmiotem tamtego postępowania był wniosek o rejestrację stowarzyszenia o nazwie „Związek Ludności Narodowości Śląskiej”. We wskazanym postanowieniu Sąd Najwyższy zgodził się z poglądem Sądu Apelacyjnego w Katowicach, że stowarzyszenie o tej nazwie nie może zostać zarejestrowane. Przyjął, że wolność wyboru narodowości może być realizowana tylko w odniesieniu do narodów obiektywnie istniejących, ukształtowanych w procesie historycznym, a narodu śląskiego nie ma.

11) Pogląd ten podzielił Europejski Trybunał Praw Człowieka w sprawie Gorzeli i inni przeciwko Polsce (skarga 44158/98), oddalając skargę stowarzyszenia najpierw wyrokiem z dnia 20 grudnia 2001 r., a następnie - w składzie Wielkiej Izby - wyrokiem z dnia 17 lutego 2004 r. Oba wyroki zapadły jednomyślnie, jedynie do drugiego z nich trzech sędziów złożyło zdania odrębne dotyczące jego uzasadnienia.

12) W obecnie rozpoznawanej sprawie Sąd Rejonowy w Katowicach postanowieniem z dnia 8 lutego 2005 r. [...] odmówił wpisania stowarzyszenia o nazwie „Związek Ludności Narodowości Śląskiej”. Po uchyleniu ze względów proceduralnych tego postanowienia przez Sąd Okręgowy postanowieniem z dnia 31 maja 2005 r. [...] wnioskodawcy (komitet założycielski stowarzyszenia) złożyli wniosek o reje-

stracę stowarzyszenia o następującej nazwie „Związek Ludności Narodowości Śląskiej - Stowarzyszenie Osób Deklarujących Przynależność do Narodowości Śląskiej” (§ 1 statutu Związku). Rejestracja Stowarzyszenia o tej nazwie jest przedmiotem obecnego postępowania.

13) Postanowieniem z dnia 20 marca 2006 r. [...] Sąd Rejonowy w Katowicach ponownie odmówił wpisania Stowarzyszenia do rejestru. Apelacja od tego postanowienia została oddalona przez Sąd Okręgowy w Katowicach (postanowienie z dnia 5 lipca 2006 r. [...]). Sąd Okręgowy stwierdził, że „pojęcie ‘narodowość’ jest pochodne od pojęcia ‘narodu’, a ‘naród’ jako kategoria pojęcia wymaga istnienia zorganizowanej społeczności. To istnienie zorganizowanej społeczności mogącej być traktowana jako odrębny naród, wymaga między innymi by tak postrzegał ją ustawodawca bądź inni ludzie. Nie jest bowiem wystarczające dla przyjęcia istnienia odrębnego narodu śląskiego i narodowości śląskiej - samo wewnętrzne przekonanie o tym grupy ludzi, czy nawet deklarowanie takiej narodowości w spisach powszechnych. Naród śląski (narodowość śląska) nie istnieje w powszechnej świadomości, ani też w aktach prawnych. Postrzeganie odrębności Ślązaków (językowe, obyczajowe...) wiąże się raczej z historycznymi regionami (Górny Śląsk, Dolny Śląsk, Śląsk Cieszyński) kraju, a nie z istnieniem narodu śląskiego”. Dlatego ustalona w § 1 statutu Stowarzyszenia jego nazwa - „Związek Ludności Narodowości Śląskiej - Stowarzyszenie Osób Deklarujących Przynależność do Narodowości Śląskiej” - jest sprzeczna z prawem, co uniemożliwia rejestrację Stowarzyszenia.

IV Skarga kasacyjna

14) W skardze kasacyjnej od zaskarżonego postanowienia Sądu Okręgowego w Katowicach wnoszący skargę zarzucił naruszenie art. 3, art. 6, art. 58 i art. 83 Konstytucji, art. 353¹ k.c. i art. 14 Prawa o stowarzyszeniach, przez ich niewłaściwe zastosowanie. W skardze stwierdzono, że brak jest legalnych podstaw do odmowy rejestracji Stowarzyszenia i że jest ona oczywiście uzasadniona, co uzasadnia jej przyjęcie do rozpoznania. W skardze nie odniesiono się do argumentów powołanych w wyrokach Europejskiego Trybunału Praw Człowieka, wskazanych w pkt 11 uzasadnienia oraz wyroku Sądu Najwyższego, powołanego w pkt 10 uzasadnienia. Stwierdzono, że „sporna kwestia - obiektywnej bytności narodu śląskiego nie może mieć istotnego znaczenia dla sprawy i powinna pozostać na marginesie rozważań”.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

15) Skarga jest nieuzasadniona. Wbrew jej twierdzeniom podstawowym zagadnieniem jest kwestia istnienia narodu śląskiego. Nie można bowiem deklarować przynależności do narodu, który nie istnieje. Trzeba przy tym zauważyć, że obecna nazwa Stowarzyszenia „Związek Ludności Narodowości Śląskiej - Stowarzyszenie Osób Deklarujących Przynależność do Narodowości Śląskiej”, mimo innego brzmienia, w istocie nie różni się od poprzedniej nazwy „Związek Ludności Narodowości Śląskiej”. W obu nazwach jest stwierdzenie istnienia narodu śląskiego, a dodanie w nowej nazwie drugiej części tylko pozornie zmienia sens nazwy Stowarzyszenia. Także przecież do stowarzyszenia posługującego się poprzednią nazwą mogły należeć tylko te osoby, które deklarowały swą przynależność do narodu śląskiego.

16) W poprzednim postępowaniu rejestracyjnym, zakończonym postanowieniem Sądu Najwyższego z dnia 18 marca 1998 r. (zob. pkt 10 uzasadnienia), a następnie wyrokiem Wielkiej Izby Europejskiego Trybunału Praw Człowieka z dnia 17 lutego 2004 r. (zob. pkt 11 uzasadnienia), przyjęto, że w powszechnej ocenie społecznej Ślązacy nie byli uważani za odrębną grupę narodową.

W okresie między pierwszym a drugim postępowaniem sytuacja prawna uległa zmianie w dwóch aspektach. Po pierwsze ze względu na wejście w życie ustawy o mniejszościach narodowych (zob. pkt 8 uzasadnienia). Zawiera ona definicję mniejszości narodowej (art. 2 ust. 1) oraz wylicza uznane mniejszości narodowe (art. 2 ust. 2). Nieumieszczenie w tym wyliczeniu śląskiej mniejszości narodowej jest potwierdzeniem poglądu o nieistnieniu tej mniejszości.

Druga zmiana stanu prawnego polega na ratyfikacji przez Polskę Konwencji ramowej (zob. pkt 4 uzasadnienia).

17) Zarówno w poprzednim, jak i obecnym postępowaniu rejestracyjnym mocno akcentowano możliwość korzystania przez mniejszości narodowe z przywilejów wyborczych wynikających z Ordynacji wyborczej (zob. pkt 9 uzasadnienia). Warunkiem uczestnictwa w podziale mandatów w wyborach do Sejmu, mimo nieuzyskania 5% ważnie oddanych głosów w skali kraju (8% w odniesieniu do koalicyjnych komitetów wyborczych), jest jednak rejestracja mniejszości narodowej. Dlatego rejestracja stowarzyszenia mającego w nazwie określenie „Związek Ludności Narodowości Śląskiej” umożliwiałaby członkom tego Stowarzyszenia bezzasadne korzystanie ze wskazanego przywileju wyborczego.

18) Oceniając zgodność z prawem odmowy rejestracji Stowarzyszenia w poprzednim postępowaniu Europejski Trybunał Praw Człowieka w powołanym wyroku Wielkiej Izby z dnia 17 lutego 2004 r. nie stwierdził naruszenia art. 11 Konwencji. Przyjął, że odmowa rejestracji - z uwagi na szczególne uprawnienia w zakresie prawa wyborczego zarejestrowanego stowarzyszenia mniejszości narodowej - stanowi ingerencję państwa w swobodę zrzeszania się, lecz jest ona uzasadniona przepisem art. 11 ust. 2 Konwencji. Istniała bowiem nagła potrzeba społeczna, a przedmiotowa ingerencja nie może być uznawana za nieproporcjonalną do założonego celu (pkt 97-105 uzasadnienia tego wyroku).

19) Zarzuty naruszenia przepisów Konstytucji (zob. pkt 5 uzasadnienia) są bezpodstawne: a) Określenie w art. 3 Konstytucji Polski jako państwa jednolitego nie ma związku z mniejszościami narodowymi. Oznacza ono, że Polska nie jest państwem federacyjnym; b) W odniesieniu do zarzutu naruszenia art. 6 Konstytucji skarżący twierdzi, że Sąd Okręgowy nie powinien na nim opierać rozstrzygnięcia, gdyż nie ma postaw do jego stosowania w rozpoznawanej sprawie. Zarzut ten mógłby być rozpatrywany, gdyby skarżący twierdził, że wskutek jego niezastosowania lub błędnego zastosowania został pozbawiony możliwości rejestracji stowarzyszenia. Przy takim sformułowaniu zarzutu, jak w skardze kasacyjnej, musi on być oddalony; c) Skarżący twierdzi, że art. 58 Konstytucji został naruszony, bowiem dopiero wskazanie konkretnych przepisów prawa naruszonych celem lub działalnością stowarzyszenia pozwala na podjęcie decyzji o odmowie rejestracji. Zarzut nie jest zasadny, albowiem § 1 statutu określający nazwę stowarzyszenia narusza art. 134 Ordynacji wyborczej; d) Zarzut naruszenia art. 83 Konstytucji jest nietrafny, gdyż przepis ten nie odnosi się do organów państwa. W odniesieniu do nich stosuje przepis art. 7 Konstytucji, według którego „organy władzy publicznej działają na podstawie i w granicach prawa”; e) Skarżący nie powołał jako podstawy skargi kasacyjnej przepisu art. 35 Konstytucji (zob. pkt 5 uzasadnienia), gdyż w poprzednim postępowaniu nie stwierdzono jego naruszenia.

20) Przepis art. 353¹ k.c. (zob. pkt 6 uzasadnienia) statuuje zasadę wolności umów, ale ich treść nie może sprzeciwiać się właściwości (naturze) stosunku, ustawie ani zasadom współżycia. Statut Stowarzyszenia, będący szczególnego rodzaju umową, narusza art. 134 Ordynacji wyborczej, dlatego odmowa zarejestrowania Stowarzyszenia nie uchybia przepisowi art. 353¹ k.c.

21. Powyższe rozważania wskazują na bezzasadność zarzutu skargi kasacyjnej, dotyczącego naruszenia art. 14 Prawa o stowarzyszeniach (zob. pkt 7 uzasadnienia), bo stowarzyszenie - a konkretnie jego statut - nie spełnia warunków określonych w ustawie.

Z tych względów na podstawie art. 398¹⁴ k.p.c. Sąd Najwyższy orzekł jak w sentencji.

=====